Παρόλο που η Πύλη είχε αντιδράσει έντονα στην προσπάθεια των Δυνάμεων να επιβάλλουν μεταρρυθμίσεις, υπήρχαν ελάχιστοι Τούρκοι αξιωματούχοι, οι οποίοι δεν αναγνώριζαν την ανάγκη εκσυγχρονισμού του τουρκικού κράτους με την εισαγωγή διοικητικών, νομοθετικών και εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων.

Ο ίδιος ο Αβδούλ Χαμίτ είχε αντιλήψεις φωτισμένου μονάρχη και είχε εισαγάγει πολλές μεταρρυθμίσεις. Σ' αυτές συγκαταλέγεται η ανάπτυξη ανώτερης εκπαίδευσης με τη μορφή της αναδιοργάνωσης και επέκτασης της Σχολής για τη δημόσια διοίκηση, των ανώτερων στρατιωτικών και επαγγελματικών σχολών και των σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τα εκπαιδευτικά αυτά ιδρύματα τα οποία είχαν ως στόχο να προετοιμάσουν στελέχη για ένα εκσυγχρονισμένο κράτος, κατέστησαν αντίθετα έδαφος πρόσφορο για την καλλιέργεια νέων ιδεών, που επέκριναν τον αναποτελεσματικό δεσποτισμό, τον οποίον τα εν λόγω ιδρύματα προορίζονταν να υπηρετήσουν. Επιπλέον οι Τούρκοι που είχαν σπουδάσει στο εξωτερικό, αλλοδαποί που ασχολούνταν με την οικονομική διείσδυση στην οθωμανική αυτοκρατορία, η ανάπτυξη του σιδηροδρόμου, του ταχυδρομικού και τηλεγραφικού δικτύου, η αύξηση των εκδόσεων, ο Τύπος παρ' όλη τη λογοκρισία που υφίστατο - όλοι αυτοί οι παράγοντες συνέβαλαν με έμμεσο τρόπο στις ιδεολογικές ζυμώσεις και την παραγωγή μιας ελίτ με τον ενθουσιασμό της νεότητας, των Νεοτούρκων, οι οποίοι οραματίζονταν να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της Αυτοκρατορίας και να προχωρήσουν σε ριζικές μεταρρυθμίσεις.

Η ιστορίας της ιδεολογίας του κινήματος των Νεοτούρκων αρχίζει με τους Αχμέτ Μιδάτ, Αχμέτ Ιχσάν, Τεβφίκ Φικρέτ, Μουράτ μπέη, Ναμίλ Κεμάλ και πολλούς άλλους εξόριστους στην Ευρώπη. Επίσης υπήρξαν οι συνομωτικές ομάδες (όπως εκείνης του 1899, η οποία είχε ως πρότυπο τον ιταλικό καρμποναρισμό) και η οργάνωση του Παρισιού, στην οποία εντάχθηκε την ίδια εκείνη χρονιά ο Αχμέτ Ριζά. Πρώην διευθυντής σχολείων στην Προύσσα, ο Αχμέτ Ριζά (ο οποίος δέχθηκε την επίδραση της θετικιστικής φιλοσοφίας του Comte) ίδρυσε την εφημερίδα *Mesveret* (Διάλογος). Η εφημερίδα αυτή διοχετευόταν παράνομα στην Κωνσταντινούπολη, όπου οι Νεότουρκοι, οι οποίοι αντλούσαν τις ιδέες τους από αυτήν, άλλαξαν το όνομα της οργάνωσής τους από "Οθωμανική Ένωση" σε "Ένωση και Πρόοδος".

Τον Αύγουστο του 1896 η οργάνωση επιχείρησε πραξικόπημα χρησιμοποιώντας τα μέλη της που υπηρετούσαν στον στρατό. Την αποτυχία του πραξικοπήματος ακολούθησαν πολλές συλλήψεις και εκτοπίσεις Παρόλα αυτά, η οργάνωση των Νεότουρκων παρέμεινε αρραγής και συνέχισε να αναπτύσσεται.

Ο σουλτάνος , καθώς δεν ήταν σε θέση να την αγνοήσει, επιθυμώντας όμως, να την αποδυναμώσει, προσπάθησε να έρθει σε συνεννόηση με ορισμένες από τις ηγετικές φυσιογνωμίες της οργάνωσης. Τελικά κατόρθωσε να προσεταιριστεί τον Μουράτ μπέη, ο οποίος ανέπτυσσε τη δράση του από τη Γένοβα - όπου εξέδιδε το *Mizan* - και είχε στο μεταξύ εκτοπίσει τον Αχμέτ Ριζά από την ηγεσία της οργάνωσης. Ο Μουράτ έγινε Σύμβουλος Επικράτειας. Στην πλευρά του σουλτάνου προσχώρησαν και άλλα μέλη της οργάνωσης και ήδη το 1900 φαινόταν ότι η υπόθεση των Νεότουρκων βρισκόταν σε παρακμή. Η κίνηση, ωστόσο, αναζωογονήθηκε αίφνης μετά την άφιξη στο Παρίσι των δύο αυτοκρατορικών πριγκίπων Σαμπαχεντίν και Λουτφουλάχ. Η άφιξή τους στο Παρίσι έδωσε βέβαια μεγάλη ώθηση στην υπόθεση, παράλληλα όμως διέσπασε το κίνημα σε δύο μερίδες. Η ομάδα του Σαμπαχεντίν, στην οποία έπαιζε σημαντικό ρόλο ο Ισμαήλ Κεμάλ, σχεδίαζε να προωθήσει τους στόχους της μέσα από τον στρατό και ταυτόχρονα με τη συνεργασία των Ευρωπαϊκών Δυνάμεων, οι οποίες θα καλούνταν να εγγυηθούν την τήρηση των συνθηκών τους με την Πύλη. Η μειοψηφούσα ομάδα του Αχμέτ Ριζά, από την άλλη, προτιμούσε να βασίζεται περισσότερο στην προπαγάνδα και το εθνικό πνεύμα παρά σε μια στρατιωτική εξέγερση και ξένες επεμβάσεις. Εκ πρώτης όψεως ο Σαμπαχεντίν φαινόταν ρεαλιστής και ο Αχμέτ Ριζά ονειροπόλος. Ο απώτερος σκοπός του Σαμπαχεντίν, όμως, ήταν πιο ιδεαλιστικός από του Αχμέτ Ριζά. Προσδοκούσε να μετασχηματίσει την αυτοκρατορία σε ένα αποκεντρωμένο, ομοσπονδιακό κράτος, κάτω από μια συνταγματική μοναρχία, το όραμά του,όμως, ήταν απίθανο να βρει υποστήριξη από τον στρατό, τον οποίο σχεδίαζε να χρησιμοποιήσει ως όργανο για την επανάσταση. Ενώ οι εθνικιστικές ιδέες του Αχμέτ Ριζά προορίζονταν να βρουν υποστήριξη στις τάξεις του στρατού.

Το 1906, αν όχι νωρίτερα, αξιωματικοί εν ενεργεία άρχισαν να οργανώνουν ανατρεπτικές κινήσεις σε όλα τα μέρη της αυτοκρατορίας. Η συνωμοσία αυτή απέκτησε τη μεγαλύτερη δύναμή της στο Γ' Σώμα Στρατού στη Μακεδονία. Στη Μακεδονία όλα τα προβλήματα και οι κίνδυνοι που αντιμετώπιζε η αυτοκρατορία παρουσιάζονταν με την οξύτερη και πιο εμφανή τους μορφή.

Η διάσπαση του νεοτουρκικού κινήματος σε εθνικιστές και φιλελεύθερους ήταν εμφανής στους κόλπους των εξορίστων και πριν από την επανάσταση. Οι φιλελεύθεροι ευνοούσαν ένα αποκεντρωμένο σύστημα και την παροχή δικαιωμάτων στις θρησκευτικές και φυλετικές μειονότητες. Οι εθνικιστές ήταν υπέρ του συγκεντρωτισμού και της "οθωμανοποίησης" της αυτοκρατορίας. Στήριζαν τη δύναμή τους στο στρατό και ήταν ενωμένοι στις επιδιώξεις τους, αντίθετα οι φιλελευθέροι ήταν διασπασμένοι και είχαν την τάση να δημιουργούν αντίπαλες φατρίες.